

Е.В. Стрига

*доцент кафедри західних і східних мов та методики їх навчання
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

В.С. Сеницина

*студентка 4 курсу факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

РОМАН ЦАО СЮЕЦІНЯ «СОН У ЧЕРВОНОМУ ТЕРЕМІ» І ЙОГО МІСЦЕ В ІСТОРІЇ КИТАЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

***Анотація.** Статтю присвячено виявленню особливостей роману «Сон у червоному теремі», який набув статусу класики китайської літератури. Проаналізовано філософсько-релігійні, етичні, соціальні проблеми; неповторність роману, яка відображена у художній образності, психологічній точності та тонкості розкриття людських характерів.*

***Ключові слова:** унікальність, художня структура, метафоричний пласт, соціальний устрій, китайська література.*

Постановка проблеми. Актуальність роману полягає в знайомстві з китайською літературою, що надалі допоможе краще зрозуміти мову. Позаяк цей твір є класикою в літературній традиції Китаю, дізнавшись про нього якомога докладніше, ми маємо можливість зрозуміти, що становить основу літератури китайської мови. Чому саме цей роман є унікальним і донині є для багатьох учених темою для обговорення. Багато питань, порушених у романі, завжди будуть темою для роздумів, оскільки багато людей стикаються з цими проблемами в житті. Заглиблення до роману «Сон у червоному теремі» дасть змогу проаналізувати всі хвилюючі аспекти та краще зрозуміти особливості китайської літератури.

Виявлення, чому саме роман «Сон у червоному теремі» набув статусу класики китайської літератури; дослідження впливу класичного роману на різні аспекти сучасного літературного процесу в Китаї становить **мету** цієї статті. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі завдання: вивчити композицію роману, дослідити місце роману в китайській та світовій літературі, дослідити вплив роману на китайську літературу.

Аналіз останніх публікацій. Останнім часом інтерес учених зосередився на художніх особливостях роману і на зіставленні його з іншими творами цього жанру. Виділилися напрями з вивчення біографії родини Цао, коментарів до роману, видань роману, його тексту і втрачених глав, філософських і естетичних принципів роману. Дослідженню роману присвячені роботи різних учених: американських, китайських, французьких, японських, російських та ін. Так, у кандидатських дисертаціях О.М. Лін-Лін «Нові герої в романі Цао Сюеціня «Сон у червоному теремі» (1972) та Гао Хайюна «Трагічні мотиви в романі Цао Сюеціня «Сон у червоному теремі» (2001) висвічується думка про просвітницькі ідеї та надається комплексна характеристика жанру роману відповідно. У праці «Китайський сатиричний роман» О.Л. Фішман (1966) показано подібне сприйняття роману. Питання символіки й алегорії порушено у праці «Костюм у романі» Л.П. Сичова і В.Л. Сичова (1975). Дослідницька робота щодо проблем роману проведена науковцями-китаїстами Д.М. Воскресенським (2006), Л.М. Меньшиковим і Б.Л. Ріфтіним (1979) та ін.

Роман «Сон у червоному теремі» завжди становитиме велику цінність для науковців у його дослідженні. Китайський письменник Ван Мен надає велике значення вивченню художніх особливостей «Сну в червоному теремі» і порівнює класичний китайський роман із творами світової літератури різних епох, розглядаючи його в контексті світової літератури. Цінність роману «Сон у червоному теремі» він бачить у тому, що це перший в історії китайської прози цілком авторський твір, наповнений переживаннями. Увага письменника спрямована на новаторські погляди Цао Сюеціня на соціальні та філософські проблеми, а також новаторство його художніх методів.

Виклад основного матеріалу. Основа роману – історія занепаду і краху впливової аристократичної сім'ї – несе в собі моралістичний сенс. Групи персонажів висловлюють протилежні системи поглядів. Роман Цао Сюеціня являє собою енциклопедію моралі традиційного китайського суспільства. Автор малює картину життя сучасного Китаю. Багато сторінок «Сну в червоному теремі» присвячені опису розкішних палаців родини Цзя, численні члени якої живуть за рахунок селян. У романі «Сон у червоному теремі» містяться критичні висловлювання про горезвісні «романи про красунь і талановитих юнаків», в яких «на тисячу пісень один лише мотив, у сотні героїв схожі особи» [6, с. 47]. Цією цитатою автор критикує аморальність і вузький кругозір людей. У блискучій величності сім'ї відчувається якась нестійкість і штучність, у ній закладена початкова конфліктність, яка розхитує її підвалини. Ця конфліктність виявляється у взаєминах між старшими і молодшими, між чоловічою і жіночою частинами будинку, між господарями і слугами тощо. За зовнішньою благопристойністю часто ховаються самі прозові почуття й устремління: заздрість і злість, лицемірство і підлість, звичайна людська дурість. Між мешканцями будинку постійно відбуваються тертя, спалахують скандали, там і тут народжуються чутки і плітки. Уся пишність їхнього життя є лише маскою, яка приховує справжню суть життя. Виходячи з цього, можна виділити конфлікт, певну суперечність, відсутність гармонії з собою.

Герої висловлюють своє ставлення до навколишньої дійсності через почуття. Різноманітність характерів і долі, вписаних до реалістичного роману, правдиво відтворює дійсність епохи. Цао Сюецінь як реаліст показує багато негативних моментів сучасного йому соціуму і його згубний вплив на долі людей, робить акцент на неминучості краху традиційної великої родини як основи цього соціуму, на трагічність долі жінок у традиційній сім'ї, на погіршення сімейних стосунків і на міцність сім'ї.

Роман дає нам уявлення про життя селян у селах, знайомить із колоритною мовою простого китайського народу, зокрема з фольклором. Багато сторінок роману присвячені життю мешканців «нижніх поверхів» червоного терема. Це численні слуги, служниці, нахлібники і нахлібниці, годувальниці, черниці та інші. Хоча вони і перебувають на периферії основної сюжетної дії, однак їхня присутність суттєво збагачує картину вдач і є безумовною заслугою письменника. По суті вперше в прозі постає художнє зображення великої соціальної групи людей зі своїм життям та інтересами. Палітра художника являє тут велике розмаїття кольорів. Одних показує він із безсумнівною симпатією, других із сарказмом, інших явно засуджує або зневажає, у будь-якому разі підкреслює приниженість існування цих людей, їхню незахищеність, але разом із тим і піднесеність душі у багатьох із них. Переконливі сцени жадливої несправедливості, страшна буденність жорстокого поводження «вищих» із «нижчими», в якій викрита ущербність блискучого світу аристократичної сім'ї. Але і симпатизуючи багатьом «нижчим», автор не прагне до того, щоб у читача склалася якась ідеалістична картина їхньої поведінки. Вони не тільки жертви, але часом і співучасники зла, яке твориться з господарями. Вони вражені тими ж недугами, тими самими пороками. Багато з них із жорстокістю гризуться між собою за вигідне становище в будинку, прагнучи наблизитися до того чи іншого господаря, урвати шматок якомога кращий. Слуги, нахлібники підсиджують один одного, нашіптують один на іншого, ставлять пастки. Неприваблива картина вдач серед челяді підкреслює нестабільність внутрішніх підвалин будинку Цзя.

З роману Цао Сюеціня можна почерпнути, як стати чиновником, яке життя простої людини, що таке справжнє благородство і що є зло, як боротися і як жити в гармонії і світі, що означає знайти надію і втратити її, що таке праця і що є неробство.

До появи «Сну в червоному теремі» китайська проза не проявляла інтересу до душевного стану героїв, до зміни їхніх настроїв, до їхніх переживань. Опис любовної туги, душевного сум'яття, мук ревності, надії, що змінюється відчаєм, радості, що переходить у печаль, пильну увагу до психології окремих персонажів – ось те нове, що привніс до китайського роману Цао Сюецінь, що зробило його твір великим набутком китайської літератури.

Струнка композиція роману, чіткий розвиток сюжетної лінії відрізняють «Сон у червоному теремі» від раннього китайського роману з не досить міцним зв'язком окремих епізодів. Незважаючи на багато в чому символічну основу роману, автор надавав дуже велике значення життєвій правдоподібності описуваних подій, намагаючись якимось індивідуалізувати своїх героїв.

Насиченість складними образами визначає специфіку художньої структури твору. Ще в 1868 р. літературознавець Хун Цюфань зазначив, що «... в Піднебесній із давніх-давен і донині немає такої книги, як у мистецтві розташування подій, краси слів, ясності міркувань, а також і дивацтва зачину роману на самому початку».

За допомогою метафор автор переплітає дві сторони роману: реальну і умовну. Це є важливою особливістю художнього методу автора. Дія роману відбувається у «Великій столиці» (Даду), тобто

Пекіні, але прямо він жодного разу не називається. Тому сад Розкішних видовищ можна шукати не тільки в Пекіні, але і в Нанкіні, який також згадується в романі. Цао Сюецінь багатьма прийомами і засобами намагається створити враження, що в його романі нема сучасності. Він ніде не згадує такої деталі, як вказівку на історичний час у вигляді років правління. Гао Цзя вважає, що автор під час написання роману не обмежував себе якоюсь конкретною історичною епохою з тієї причини, що тимчасовим фоном роману могла б стати будь-яка епоха феодального Китаю. Цао Сюецінь розглядає всю історію феодального суспільства в Китаї як єдину епоху, яку і використовує як історичне тло оповіді в своєму творі [7, с. 5].

У сюжеті не використовуються безпосередньо літературні, фольклорні або історичні джерела, як це було прийнято в традиціях написання роману. Цао Сюецінь створив свій твір на основі особистого авторського задуму, без запозичення сюжету, отже, «Сон у червоному теремі» можна вважати одним із перших повністю авторських творів великої форми. Роман орієнтований на опис реальних людей, а не історичних персонажів, створені ним образи одночасно і реалістичні, і символічні [5, с. 32].

Відмінною рисою роману є те, що написаний він не класичною китайською мовою (веньянь), а побутовою (байхуа). Також особлива роль поетичного ника: пісні і вірші несуть у собі натяки на долі героїв, поетичні імпровізації героїв на задану тему виконують художню задачу: наділяють персонажів індивідуальною психологією і живими характеристиками, поглиблюють художні образи.

Велич і незвичайність «Сну в червоному теремі» укладені в його універсальності. З одного боку, автор описує в романі китайців, і їхній національний характер, з іншого – питання, які він порушує, важливі донині.

На думку китайського літературознавця Ван Мена, універсальність роману полягає в розділі «Про Цзя Баоюй» (Гуаньюй Цзя Баоюй) розділу «Ретельне читання». Згідно з його трактуванням, справа не в приналежності того чи іншого літературного прийому до певного літературного напрямку, яке його і породило, а в тому, що все мистецтво, зокрема і література, – це породження космосу. Таким чином, у розумінні Ван Мена «Сон у червоному теремі» – багато в чому новаторський твір, написаний не за традиційними літературними канонами Китаю, а за деякими універсальними для світової літератури законами [1, с. 73].

Ван Мена захоплюють філософські ідеї «Сну в червоному теремі», особливо філософські погляди Баоюя на життя і смерть. Письменник згадує їх унікальність і зіставляє з традиційними для Китаю релігійно-філософськими системами: «... Баоюй надеется на бесследное исчезновение после смерти, что выражает ощущение абсурдности человеческой жизни. Такая позиция не имеет ничего общего с традиционными представлениями о смерти в феодальном Китае, где большое значение придавалось тому, чтобы не уйти бесследно, чтобы оставить после себя имя, титул и продолжит род» [3, с. 47–48].

Для Ван Мена роман цінний своїм гармонійним поєднанням самосвідомості культури, самоповаги культури й усвідомлення нею своєї гідності. На думку Ван Мена, література і мистецтво мають особливо вагомe значення для формування національного духу [2, с. 48].

«Сон у червоному теремі» може служити своєрідним путівником по китайській культурі і повсякденному житті, що дає читачеві уявлення про різні її аспекти: соціальний устрій, етикет, мистецтво (живопис, поезія, театральне мистецтво, садово-паркове мистецтво тощо), народну релігію, філософію, церемонію чаювання, архітектуру, традиційну медицину, ігри і розваги, фольклор і міфологію.

Цао Сюецінь наповнив свій твір глибоко індивідуальним змістом, що зробило роман «Сон у червоному теремі» унікальним для того і для наступних часів, розбурхавши читачів і викликавши хвилю наслідувань і продовжень, яка не спадає і до цього дня.

Д.Н. Воскресенський зазначає, що цьому твору властиві «художня виразність і суб'єктивний характер, і водночас він приваблює вільним польотом думки, несподіванкою суджень і парадоксальністю висновків» [4, с. 579].

Це рідкісне за масштабністю оповідання зі своєю складною символікою, його вивчення в Китаї склало самостійний розділ літературознавства, окрему галузь науки, що отримала назву «хунсюе» – дослівно «червонознавство».

Роман «Сон у червоному теремі» зіграв важливу роль у становленні китайського реалістичного роману. Багатство життєвого матеріалу, охопленого письменником, гострота бачення і розуміння процесів життя зробили твір привабливим для багатьох поколінь. Водночас роман є результатом узагальнення художнього досвіду попередніх епох.

Висновки. Цао Сюецінь наповнив свій твір глибоко індивідуальним змістом, що зробило роман «Сон у червоному теремі» унікальним для того часу і для наступних часів. Роман став новаторським і

привернув увагу читачів гостротою порушених проблем, багато з яких уперше так пильно розглядалися в китайській літературі, а також глибиною образів, особливий інтерес викликали створені автором нові для китайської літератури герої.

Актуальність тем, порушених автором, є такі: відносини всередині традиційної китайської сім'ї, становище жінки в сім'ї та суспільстві, відсталість древніх моральних засад, які обмежують свободу людини в усьому, роблять роман універсальним, відмінним від традиційної китайської літератури. Тому роман набув статусу класики, в ньому письменник порушує питання, які будуть животрепетними завжди. Після написання роману традиційна ідеологія і традиційні письменницькі прийоми були зруйновані. Величезна кількість головних і другорядних персонажів, представників самих різних станів і верств суспільства середньовічного Китаю, що дає змогу створити велику картину побуту великої родини, а в широкому сенсі – картину життя традиційного Китаю.

«Сон у червоному теремі» – ознака китайської нації. Кожне слово в романі влучає в ціль, здається, що нічого не пройшло повз погляд автора, жодна часточка духу китайського народу. Цао Сюецін змів розкрити самі глибинні риси національного характеру. Важко знайти в китайській літературі ще один такий твір, який зможе зрівнятися з ним за своєю значимістю і впливом на культуру країни. Тому ще багато століть не припиняться суперечки навколо роману, не припиняться дослідження цього роману, оскільки роман «Сон у червоному теремі» впливає на культурне, духовне і літературне життя Китаю. Роман давно вийшов за рамки літературного твору, ставши тим самим об'єктом культури, великим культурним надбанням. Інтерес до твору не слабшає, збільшується число дослідників роману.

Отже, тема роману Цао Сюеціня «Сон у червоному теремі» і його місце в історії китайської літератури є, без сумніву, цікавою та актуальною і може бути предметом для подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ван М. «О сне в красном тереме». Пекин : Авторское издательство, 2005. 244 с.
2. Ван Мэн. Волна глобализации и строительство культурной державы / Пер. с кит. С. Торопцева. *Проблемы Дальнего Востока*. 2004. № 2. С. 168–171.
3. Ван Мэн. Honglou qishi lu («Сон в красном тереме»: Записки откровения). Guiyang, 2012. 220 с.
4. Воскресенский Д.Н. Литературный мир средневекового Китая. Восточная литература РАН, Москва, 2006. 622 с.
5. Гао Хайюн. Трагические мотивы в романе Цао Сюэциня «Сон в красном тереме» (кандидатская диссертация). Москва : ИВ РАН, 2001. 167 с.
6. Сон в красном тереме: Т. 1. / Цао Сюэцинь: пер. с кит. В.А. Панасюка. Москва : Гослитиздат, 1958. 879 с.
7. 高佳. 解味红楼梦: 脂砚斋重评石头记庚辰本时间序表 (Гао Цзя. Толкование романа «Сон в красном тереме»: «Записки о камне» с повторным комментарием Чжиянь-чжая: выражение времени в издании гэн-чэнь). Пекин, 2011. 185 с.

Э.В. Стрига, В.С. Синицына. Роман Цао Сюэциня «Сон в красном тереме» и его место в истории китайской литературы. – Статья.

Аннотация. Статья посвящена выявлению особенностей романа «Сон в красном тереме», который получил статус классики китайской литературы. Проанализировано философско-религиозные, этические, социальные проблемы; неповторимость романа, которая отражена в художественной образности, психологической точности и тонкости раскрытия человеческих характеров.

Ключевые слова: уникальность, художественная структура, метафорический пласт, социальное устройство, китайская литература.

E. Stryga, V. Synytsyna. The novel of Cao Xueqin «Dream of the Red Chamber» and its place in the history of Chinese literature. – Article.

Summary. The article is devoted to the discovery of the features of the novel «Dream of the Red Chamber», which has become the status of classics of Chinese literature. Philosophical, religious, ethical, and social problems; the uniqueness of the novel, which is reflected in artistic imagery, psychological accuracy and subtlety of the disclosure of human characters have been analyzed.

Key words: uniqueness, artistic structure, metaphorical stratum, social structure, Chinese literature.